

Vytváření předpokladů pro širší uplatnění výsledků vojenskovedecké práce v praxi

Jedním ze základních rysů současné etapy vědeckotechnické revoluce ve vojenskosti je bezprostřední souvislost mezi růstem bojové síly armády i obranyschopnosti státu a uplatňováním výsledků vědy a techniky. Je tomu tak proto, že příprava soudobého boje a operace i jejich vedení jsou stále náročnější.

Stále větší požadavky jsou kladeny na zvýšení objektivitu poznání zákonitostí soudobého boje a operace, na řešení vznikajících problémů i na vytváření organizačních, kádrových, metodických, materiálových a dalších předpokladů řešení těchto problémů v praxi.

To je základním smyslem a posláním vojenskovedecké práce. Konkrétní přínos vojenskovedecké práce se projevuje v dosažených výsledcích rozvoje teorie vojenskosti a v rozpracování konkrétních opatření pro potřeby vojenské praxe. Jen přes konkrétní výsledky vojenskovedecké práce můžeme hodnotit její efektivnost a prospěšnost.

Výsledky vědy a techniky do vojenské praxe nepronikají samy. Uplatňování nového je spojeno s činností konkrétních lidí, s tím zda nové poznatky znají, zda je správně pochopili, zda jsou si vědomi naléhavosti jejich uplatnění a zda je umí uplatnit.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že ČSLA jako celek nové poznatky uplatňuje. Svědčí o tom růst její celkové připravenosti.

Přesto se však nemůžeme vyhnout konstatování, že využití nového není vždy na takové úrovni, aby výsledky byly ještě výraznější. I pro armádu platí závěr XV. sjezdu strany, že základním požadav-

kem dalšího rozvoje je zvyšování efektivnosti, produktivity a kvality práce, což je spjata se zvýšením úlohy vědeckotechnického pokroku.

Poznatky kontrolní činnosti a i vyhodnocení výsledků vojenskovedecké práce ukazují, že zdaleka není vše v pořádku.

Vojenskovedecká práce na některých stupních řízení není vždy zaměřena k řešení klíčových problémů, výsledky nemají vždy potřebnou úroveň, zavádění výsledků je odkládáno, nevěnuje se dostatečná pozornost vytvoření vhodných podmínek pro jejich zavedení apod. Vážné nedostatky jsou i v systému sledování a vyhodnocování nových poznatků vědy a techniky i v systému odpovědnosti za jejich využívání.

Příčin těchto nedostatků je celá řada. Jsou to problémy v řídicí práci, ve výzkumné práci i v systému zabezpečení vojenskovedecké práce. Jsou to i problémy v připravenosti lidí, ve vytváření podmínek pro rozvoj vojenskovedecké práce a další, specifické problémy, podle jednotlivých vědních oborů či podmínek praxe.

V tomto článku se soustředím jen na některé poznámky, které pokládám pro současnou etapu rozvoje vojenskovedecké práce za nejdůležitější:

— výsledky vědecké práce musí mít vysokou hodnotu (obsah) a vhodnou formu, musí být soustavně sledovány a vyhodnocovány,

— na využívání výsledků vědecké práce musí být vyvinut tlak.

Užitná hodnota vojenskovo vědecké práce

Vědecká práce musí být orientována k potřebám společnosti, jinak by byla samoučelná anebo dokonce i protispolečenská. Využití výsledků vědecké práce ve společenské praxi je jedním z rozhodujících kritérií její účelnosti a efektivnosti.

V zásadě jde o to, aby výsledky byly někomu potřebné, aby navrhovaná opatření byla reálná a aby výsledky byly na vysoké vědecké úrovni.

Poznávání nových skutečností i samotné hledání řešení existujících vědeckých problémů obohacuje vědu i zkušenosti těch, kteří se vědeckou prací zabývají. To je však pouze dílčí přínos. Má-li se vojenskovo vědecká práce stát jedním z rozhodujících faktorů ke zkvalitňování připravenosti armády a obranyschopnosti státu, musí aktivně zasahovat do praxe.

Základním předpokladem cílevědomého zaměření veškeré vojenskovo vědecké práce je formulace jasného a konkrétního zadání vědeckého úkolu. Nezbytnou součástí formulace zadání musí být i stanovení způsobu využití očekávaného výsledku. Jen tak může být řešitel motivován k tomu, aby co nejúčelněji zaměřoval své úsilí a promýšlel i problémy realizace.

Možnost realizace výsledků vojenskovo vědecké práce je závislá v první řadě na druhu práce, na tom, čemu mají výsledky sloužit. Zda se

- ukazují nové sféry poznání (základní výzkum),
- hledají možnosti uplatnění již existujících nových poznatků (aplikovaný výzkum),
- řeší konkrétní úkoly praxe.

Realizace výsledků vědecké práce ve sféře základního výzkumu v praxi se zpravidla bezprostředně nepředpokládá, neboť nový poznatek musí být nejprve plně pochopen, osvojen, komplexně prověřen a zejména přetvořen do podoby, kterou lze prakticky realizovat.

Přesto však i výsledky vědecké práce základního výzkumu mohou dostat konkrétní formu využití při

- publikaci ve vědeckém díle, stati a článku, při přednesení na vědecké konferenci, semináři apod.,
- začlenění do programu výuky ve vojenských školách jako studijního materiálu nebo přednášky k danému tématu,
- převzetí výsledků do fondu vědeckých informací příslušného druhu vojska (služby) nebo výzkumného pracoviště jako východzí podklad další výzkumné práce aj.

Realizace výsledků vojenskovo vědecké práce ve sféře aplikovaného výzkumu je zpravidla možná bezprostředně, zejména v případech, kdy praktická aplikace výsledků je cílem výzkumu. Ještě výrazněji se možnost (nutnost) praktické realizace výsledků vojenskovo vědecké práce projevuje u úkolů, které řeší konkrétní problémy praxe.

Jako nejvýraznější formy využití výsledků vojenskovo vědecké práce v této sféře se uplatňují návrhy

- podkladů pro vydání normativních dokumentů či pro přijetí určitých výchovných, výcvikových či jiných opatření,
- takticko-technických požadavků na vývoj či modernizaci vojenské techniky, vojenských staveb, materiálu či podkladů pro rozhodnutí o zahájení či zastavení vývojových prací,
- podkladů pro zadání nových vědeckých úkolů,
- nových metodik výcviku, kritérií pro hodnocení lidí, techniky apod.,
- technologických postupů,
- učebnic, pomůcek pro výchovu a výcvik vojsk, pomůcek pro obsluhu a udržování techniky, pro práci jednotlivých specialistů i štábů a další.

Výsledky vědecké práce v této sféře mohou sloužit různému účelu. Jedna z forem využití by však měla být hlavní. Tomu se musí přizpůsobit jak zaměření výzkumné práce, tak i formulace závěrů a zpracování příslušných návrhů pro praktickou realizaci.

Zvláštní zmínku o možných formách využití zasluhuje vojenskovo vědecká práce ve štábech vojenských okruhů (svazů, svazků).

Tyto stupně řeší především bezprostřední úkoly vojenské praxe, jako např.:

- objasnění existujících problémů ve výchově, výcviku, kázni a dalších stránkách vojenského života,
- zpracování kritérií a norem pro činnost vojsk,
- zpracování pomůcek pro výchovu a výcvik, pro obsluhu a udržování techniky apod.,
- vyhodnocení získaných poznatků z praktické činnosti vojsk, používání techniky apod.,
- zobecnění zkušeností z přípravy a konání cvičení aj.

Těmto cílům vojenskovo vědecké práce odpovídají i formy zpracování výsledků (výstupy) vědeckých úkolů.

Významnou roli při posuzování užité hodnoty výsledků vojenskovo vědecké práce mají především příslušní odborníci (oponenté), kteří jsou vybráni pro její zhodnocení.

Oponenti nenesou přímou odpovědnost za uplatnění výsledků vědecké práce. To přísluší zadavateli úkolů. Oponenti však podstatným způsobem přispívají ke stanovení vědecké hodnoty práce, neboť pro to mají z hlediska své kvalifikace nejlepší předpoklady. Měli by vždy kvalifikovaně posoudit jak vědeckou hodnotu objasnění problému a skutečnost, zda řešení problému je na nejvyšší úrovni současného poznání, tak i praktickou využitelnost výsledků.

Aby však bylo vždy zajištěno posouzení možnosti a přínosu realizace, je nutné zpravidla zajistit posouzení výsledků řešení úkolů i budoucím uživatelům.

Forma vojenskovědecké práce

Nedílnou součástí výsledků vědecké práce je forma, v níž se získané poznatky, navrhovaná opatření předkládají uživateli (forma výstupu vědecké práce).

Forma je zpravidla podřízena druhu vědecké práce a jejímu konkrétnímu obsahu. Musí však zabezpečovat dostatečnou sdělnost dosažených výsledků, tj. musí být dostatečně srozumitelná uživateli.

Konkrétní obsah vědecké práce se promítá do možných výstupů zejména z hlediska toho, zda jde o

- komplexní rozvoj teorie určitého vědního oboru (disciplíny),
- řešení určitého vědeckého problému,
- vědecké posouzení a řešení konkrétního jevu či projevu.

Komplexní rozvoj teorie určitého vědního oboru (disciplíny) zpravidla není spojován se zadáním konkrétního zadavatele. Jde o vědeckou práci špičkových vědeckých pracovníků, kteří k takovému rozvoji vědy dospívají v průběhu své dlouholeté (celoživotní) práce.

Konkrétním výstupem bývá zpravidla ucelené vědecké dílo (soubor prací), které je publikováno a vstupuje do společenského fondu vědeckých informací.

Řešení určitého vědeckého problému či vědecké posouzení určitého konkrétního jevu (projevu) je zpravidla spojeno s úlohou zadavatele, který požaduje i příslušnou formu výsledků vojenskovědecké práce.

Podle rozsahu řešení příslušného problému půjde zpravidla o

- teoretickou studii (rozbor),
- vědeckoinformační studii (přehled),
- vědeckou disertační či habilitační práci,
- vědecké pojednání (referát, diplomovou práci apod.),

— vědecké sdělení (oponentský posudek, odborné dobrozdání apod.).

Jejich nedílnou součástí bude zpracování požadovaného řešení pro praktické využití.

Vhodnost formy zpracování výsledků řešení vědeckého úkolu závisí v největší míře na řešitelích úkolu. Závěry musí být formulovány, aby umožňovaly posouzení kladů i nedostatků navrhovaných opatření a tím i možnost rozhodnutí o jejich zavedení do praxe. Předložené výsledky vědecké práce by měly obsahovat vždy vhodné návrhy, neboť bez předložení návrhu nelze zpravidla rozhodovat.

Praxe potvrzuje, že jádro problému nevyužívání řady nových poznatků je v tom, že příslušné vědecké poznatky se nedostanou ve formě vhodného návrhu příslušnému funkcionáři, který je oprávněn o zavedení rozhodnout.

Týká se to i výsledků vědecké práce z jiných vědních oborů, které by mohly (a měly) být v armádě využívány. Řada nových poznatků není publikována. Mnohdy, i když je publikována, nedojde správného ocenění nebo v záplavě různých informací zanikne. Nepříznivě působí skutečnost, že mnohé výsledky vědeckých prací nejsou zpracovány tak, aby byly náležitě průkazné a aby poskytovaly i potřebnou představu o důsledcích, které vyplývají z realizace v praxi.

To je jeden ze základních úkolů pracovníků výzkumné a vývojové základny (zejména vědeckoinformačních pracovníků) i organizátorů vědecké práce. Musí sledovat a vyhodnocovat nové poznatky a zejména je přetvářet do formy vhodné pro praktické využití pro ty uživatele, jimž mohou prospět.

U úkolů, zpracovávaných vědeckovýzkumnou základnou ČSLA, je třeba dbát na to, aby již při formulaci úkolů bylo jednoznačně vymezeno poslání práce (v některém z dříve uvedených výstupů).

U výsledků vědeckých prací, přebíraných z vědeckoinformačních zdrojů, získaných při konzultacích, služebním styku apod. je nezbytné zvolit takovou formu zpracování, která dovolí rozhodnout o možnosti uplatnění v praxi.

Sledování a vyhodnocování výsledků vojenskovědecké práce

Základem každého účinného systému řízení je vytváření a využívání systému evidence. To platí i o řízení vojenskovědecké práce, přestože sledování rozvoje teoretického myšlení i vytváření nových systémů v oblasti vědy je velmi náročné jak z hlediska požadavků na kvalitu pracovníků, tak na jejich počet.

Základní evidenci vědeckých poznatků zabezpečují vědeckoinformační pracoviště formou anotačních záznamů o pramenech, v nichž jsou vědecké poznatky obsaženy. Problémy evidence jsou však v tom, že počet vědeckých informací stále roste a velká část evidovaných informací zastarává, neboť dříve platné představy a názory jsou překonávány novými poznatky. Problémy jsou i v tom, že ne vždy se podaří zachytit v evidenci všechny rozhodující vědecké informace, které se týkají daného problému.

Přestože otázku množství informací bude možné z větší části řešit zavedením moderní evidenční techniky, základní problém, aby k danému vědeckému úkolu byly získány ucelené poznatky na nejnovější úrovni poznání, stroje vyřešit nemohou. To musí zabezpečit kvalifikovaní lidé — specialisté v příslušných vědních oborech (disciplínách).

Svou roli v tomto směru by měli sehrát především vědeckopedagogičtí pracovníci a vědeckí pracovníci výzkumné a vývojové základny. Vědeckopedagogičtí pracovníci jsou zodpovědní za to, že výuka příslušného vědního oboru (disciplíny) bude zabezpečována na nejnovějším stupni vědeckého poznání. Učebnice a učební pomůcky vysokých škol by měly zabezpečovat nejuplněnější informovanost o dosaženém stupni poznání. Vědeckí pracovníci výzkumných pracovišť by měli znát celkovou úroveň vědeckého poznání v oboru, v němž pracují.

Abyste však tuto úlohu mohli vědeckopedagogičtí i vědeckí pracovníci plnit, potřebují soustavný přísun nových informací. To je úkolem vědeckoinformačních pracovišť.

Nové vědecké poznatky (výsledky vědecké práce) potřebují pro svou řídicí činnost i příslušní funkcionáři, kteří za řízení vědecké práce a uplatňování výsledků vědecké práce odpovídají.

Základ řešení tohoto problému by mělo poskytnout vytvoření vhodného systému diferencované informovanosti o rozvoji vědeckého poznání pomocí sítě vědeckoinformačních pracovišť. Bylo by vhodné, kdyby do tohoto systému byly zahrnuty i informace o všech dosažených výsledcích vědecké práce včetně poznatků z bratrských armád.

Určitý problém představuje však skutečnost, že ve vojenskovědecké práci půjde v řadě případů o práce utajovaného charakteru, které zatím nejsou pojaty do běžné evidence vědeckých informací.

V tom musí rozhodující roli sehrát organizátoři vědy a zadavatelé, aby vhodnou formou upozornili řešitele úkolů na

možnost využití těchto prací, které mají zpravidla velmi vysokou vědeckoinformační hodnotu. Dobře v tom mohou pomoci též tajné knihovny výzkumných zařízení.

Jako možné řešení zkvalitnění práce s vědeckými informacemi se jeví vytvoření pevného systému diferencované informovanosti vedoucích funkcionářů i vědeckých pracovníků, který bude pracovat ustálenými formami. Hlavní podmínkou úspěchu však bude pravděpodobně soustavnost, s níž budou příslušné informace uživateli předkládány, aby se staly nedílnou součástí jejich zájmu a nabíze-ly se k využití.

Zajištění potřebného tlaku na využití výsledků vědecké práce

Vědecká práce v současné etapě není jen zájmovou činností. Je druhem společenské práce, která musí být cílevědomě a plánovitě využívána. Vyžadují to zájmy výstavby a obrany socialistické společnosti. Pro tento účel je nezbytné využívat i výsledků vědy.

Abyste nebylo s touto prací plýtváno, je třeba vytvořit takový systém, který donutí jak zadavatele, tak řešitele vědeckých úkolů k maximální uvážlivosti a pozornosti při zadávání i řešení úkolů.

V první řadě jde o otázky odpovědnosti za zavádění výsledků vědecké práce do praxe. XV. sjezd KSČ znovu zdůraznil, že poměr vedoucího pracovníka k současné politice strany, jeho pochopení potřeb doby, je určován jeho vztahem k otázkám vědeckotechnického pokroku.

Za uplatňování výsledků vědecké práce v praxi jsou odpovědní především všichni velitelé a náčelníci. Jejich odpovědnost spočívá v tom, že jsou povinni zavádět všechna vhodná opatření, která směřují ke zvýšení úrovně činnosti úseku, za který odpovídají. Jsou rovněž povinni usilovat o vyřešení všech problémů, které tomu brání.

Za zavádění výsledků řešených vědeckých úkolů do praxe jsou odpovědní především zadavatelé úkolů. Stanoví to i Směrnice ministerstva národní obrany ČSSR (MNO-sm-3) čl. 62. Přitom však musí dbát skutečnosti, že ne vždy budou sami oprávněni rozhodnout o zavedení výsledku vědecké práce, zejména v případech, kdy dochází ke změně platných norem a zavedených postupů.

Výsledky vědecké práce mohou být v praxi vojsk uplatněny pouze se souhlasem (na rozkaz) odpovědných funkcionářů. Do armády nelze zavádět cokoliv a kdykoli. Každá změna či zásah do organizace armády musí být komplexně po-

souzeny a zváženy, zda odpovídají jejím potřebám. V případě, že jde o progresivní řešení, musí být toto řešení při zavádění do armády komplexně zabezpečeno.

Rozhodnout o zavedení výsledků vědecké práce do praxe vojsk musí ten funkcionář, který je schopen komplexně posoudit důsledky, které ze zavedení nových vědeckých poznatků do praxe vyplynou a který bude moci všestranně zavedení zabezpečit.

V souvislosti s odpovědností ze zavádění výsledků vědecké práce do praxe je třeba upozornit i na povinnost zadavatelů, kterou ve smyslu zmíněného článku 62 mají — tj. nabídnout využití výsledků práce i dalším orgánům, které by jich mohly využít.

To se týká např. výsledků vědecké práce, které získala jednotlivá výzkumná pracoviště, vojenské vysoké školy a štáby při řešení vnitřních úkolů vědecké práce.

Jeví-li se možnost širokého využití poznatků, je třeba, aby oponenti doporučili zadavateli opatření, na jehož základě budou výsledky práce postoupeny k posouzení příslušným funkcionářům.

Zavádění výsledků vědy do praxe znamená práci a úsilí řady pracovníků. V ně-

kterých případech existuje i určitý stupeň rizika ze zavedení nového. To jsou často příčiny, které brání účinnějšímu zavádění výsledků vědecké práce do praxe.

Boj za prosazení nového však vyžaduje využít všech existujících možností, které dávají usnesení stranických orgánů, zákony i další právní normy, platné řády a předpisy. Z tohoto hlediska musí být hodnocení všichni, kdo se na realizaci výsledků vědecké práce podílejí.

Nástrojem pro vytvoření potřebného tlaku může být zavedení vhodného systému pravidelného hodnocení efektivity vědecké práce, vědeckých pracovníků i zařízení, který může být kombinován s využitím systému hmotné stimulace.

Řešitele vědeckých úkolů je třeba hodnotit z hlediska toho, kolik úkolů a v jaké kvalitě vyřešili, zda výsledky přijal zadavatel. Svůj význam by mělo mít i to, v jakém rozsahu a na jakém stupni řízení je možná realizace.

Zadavatele je třeba zhodnotit z hlediska toho, zda úkoly vyřešené podle požadavku zadání byly v praxi využity.

Při nevyhovujících ukazatelích efektivity by bylo vhodné uplatnit vůči oběma kategoriím morální i ekonomické sankce.